

**VÄKIVALTAISEN
RADIKALISOITUMISEN
ENNALTAEHKÄISY
VARHAISKASVATUKSESSA**

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

SISÄLLYS

Johdanto	3
Väkivaltainen radikalisoituminen	4
Mitä väkivaltaisella ekstremismillä ja radikalisoitumisella tarkoitetaan?	4
Mikä voi johtaa väkivaltaiseen radikalisoitumiseen?	7
Väkivaltaisen radikalisoitumisen tunnusmerkit	9
Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy	10
Ennaltaehkäiseviä toimia	10
Varhaiskasvatuksen merkitys ennaltaehkäisevässä työssä	13
Lasten ja perheiden tukeminen on tärkeää	16
Keskustelun merkitys	19
Älä anna pelolle valtaa	20
Lisää aiheesta	22

JOHDANTO

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja siihen liittyvien ilmiöiden tunteminen, ennaltaehkäisy ja tunnistaminen on tärkeää varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta on keskeistä huomioida lapset, jotka ovat altistuneet väkivaltaisen radikalismin vaikutuksille omassa elinympäristössään. Miten näiden lasten kohdalla tulisi toimia esimerkiksi silloin, kun he oireilevat eri tavoin? Entä miten tunnistaa ja tehdä yhteistyötä ääriliikkeissä toimivien huoltajien kanssa?

Tämä esite on tehty varhaiskasvatuksen johdolle ja henkilöstölle työn tueksi. Esitteessä kerrotaan väkivaltaisesta radikalisoitumisesta sekä siihen mahdollisesti johtavista tekijöistä.

VÄKIVALTAINEN RADIKALISOITUMINEN

Mitä väkivaltaisella ekstremismillä ja radikalisoitumisella tarkoitetaan?

Väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, siihen kannustetaan tai se oikeutetaan aatemaailmalla tai ideologialla perustellen. Väkivaltainen radikalisoituminen on prosessi, joka voi johtaa siihen, että henkilö kannattaa väkivaltaisia ekstremistisiä ryhmiä tai liittyy niihin. Äärimmillään väkivaltainen radikalisoituminen voi johtaa terroristisiin tekoihin. On myös keskeistä erottaa väkivalta väkivaltaisesta ekstremismistä. Kun väkivaltaa käytetään katsomuksellisen tai kulttuurisen konfliktin ratkaisukeinona, esimerkiksi riitatilanteissa, se ei ole ekstremismia.

Vihapuhe, rasismi ja väkivaltainen ääriliikehdintä on lisääntynyt eri puolilla Eurooppaa. Suomessa väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin uhka on sisäministeriön arvion mukaan edelleen pieni. Se on kuitenkin kasvanut viime vuosina. Sisäministeriön vuoden 2018 tilannekatsauksen mukaan Suomessa toimivina väkivaltaisina ääriryhminä esiintyy väkivaltaista äärioikeistolaista, äärivasemmistolaisista ja ääriuskonnollista väkivaltaista radikalisoitumista. Lisäksi esimerkiksi koulusurmien taustalla on ollut ääriajattelua. Suomessa väkivaltainen äärioikeisto on

Radikaalien ideoiden eteenpäin vieminen menettää hyväksyttävyyden, jos ideologioiden tavoitteluun ei pyritä demokraattisin, väkivallattomin keinoin.

näkynyt eniten rikosepäilytilastoissa. Väkivaltainen radikalisoituminen ilmiönä, oli se sitten oikeistolaisella, vasemmistolaisella tai uskonnollisella ideologialla perusteltua, ruokkii toinen toistaan.

Yksi yleisimmin esitettyjä kysymyksiä on, halutaanko radikaalit ajatukset kieltää kokonaan. Oikein kanavoituna radikalismi voi olla positiivinen ilmiö, ja toisinaan muutos jopa vaatii sitä. Moni hyvä asia on saanut alkunsa radikalisoitumisesta. Positiivinen yhteiskunnallinen muutos – esimerkiksi naisten äänioikeuden toteutuminen Suomessa 1900-luvun alussa – vaatii joskus radikaaleja ajatuksia, jotka haastavat yhteiskunnan rakenteita. Ongelmia syntyy, jos mukaan tulee demokratian sijaan väkivalta. Väkivaltainen radikalisoituminen sen sijaan on marginaalinen ilmiö, eikä suurin osa radikalisoituneista päädy koskaan käyttämään väkivaltaa.

*Vihapuhetta ovat kaikki
ilmaisumuodot, jotka
levittävät, lietsovat, edistävät
tai oikeuttavat etnistä vihaa,
ulkomaalaisvastaisuutta,
antisemitismiiä tai
muuta vihaa, joka pohjaa
suvaitsemattomuuteen.*

*Euroopan neuvoston ministerikomitean
suositus (R 97 20).*

Hallitus on asettanut tavoitteekseen, että Suomi on vuonna 2025 avoin ja kansainvälinen, kieliltään rikas maa, josta tekee ainutlaatuisen asukkaiden positii-
vinen asenne toisiaan sekä ympäröivää maailmaa kohtaan. Haasteellinen taloudellinen tilanne, yhteis-
kunnan nopeaan muutokseen liittyvät epävarmuudet ja pakolaiskriisi ovat kuitenkin luoneet Suomessa ja
muualla Euroopassa kasvualustaa vihamieliselle kie-
lenkäytölle, ääriasenteille ja jyrkille vastakkainaset-
teluille. Vihapuhe horjuttaa luottamuksen ja turval-
lisuuden tunteen perusteita. Se myös lisää kielteistä
käyttäytymistä esimerkiksi maahanmuuttajia ja muita
vähemmistöjä kohtaan sekä voimistaa yhteiskunnassa
sosiaalista polarisaatiota.

VIHAPUHE UHKAA DEMOKRATIAA

Vihapuhe on ilmiö, joka yhä enemmän rajoittaa
moniäänistä, demokraattista keskustelua Suo-
messä. Tämä koskee erityisesti naisten ja tyttöjen
sekä vähemmistöjen oikeutta osallistua julkiseen
keskusteluun. Vihapuhe on yksi niistä asioista, jotka
YK:n ihmisoikeusneuvoston määräaikaistarkaste-
lussa määriteltiin Suomen suurimmiksi ihmisoikeus-
ongelmiksi.

Oikeusministeriön vuonna 2016 julkaiseman selvi-
tyksen mukaan vihapuhe vaikuttaa sen kohteiden
turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen
ja viranomaisluottamukseen, ja saa vihapuheen
kohteena olevat välttelemään tietyillä paikoilla
liikkumista. Vihapuhe kohdistuu Suomessa eri-
tyisen paljon naisiin ja maahanmuuttajiin, joten
sen ehkäiseminen on toimenpide, joka olennaisesti
parantaa näiden ryhmien asemaa ja ihmisoikeuksia
maassamme.

Häirinnän ja vihapuheen ennaltaehkäisemiseen ja
niihin puuttumiseen liittyvien toimenpiteiden tulee
näkyä kansalaisten arjessa ja sisältyä varhaiskas-
vatuksessa tehtävään työhön. Oikeusministeriö on
asettanut Against Hate -hankkeen kehittämään viha-
rikosten ja vihapuheen vastaista työtä.

Mikä voi johtaa väkivaltaiseen radikalisoitumiseen?

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa on oleellista pyrkiä ymmärtämään ilmiön syitä ja taustoja. Millaiset ihmiset kiinnostuvat radikaaleista liikkeistä ja miksi? Väkivaltaisen radikalisoitumisen syitä voi etsiä sekä globaalilta, yhteiskunnan ja sosiaalisen kanssakäymisen että yksilönkin tasolta. Useimmiten taustalta löytyy monia tekijöitä. Ei ole olemassa yhtä polkua tai tiettyä profiilia, joka johtaa väkivaltaiseen radikalisoitumiseen.

Vaikka väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ei ole tunnistettavissa selkeää polkua tai ennusmerkkejä, on havaittu, että kokemukset epäkohdista sekä sosiaaliset suhteet väkivaltaisessa ääritoiminnassa jo mukana olevien kanssa ovat keskeisiä tekijöitä. Viha-puheen ja rasistisen käytöksen taustalla voi lisäksi olla esimerkiksi ulkopuolisuuden, merkityksettömyyden, tulevaisuuden näköalattomuuden ja joskus myös kiusaamisen ja syrjinnän tunteita ja kokemuksia. Sen vuoksi on tärkeää lisätä osallistumisen ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksia sekä vahvistaa tietopohjaa ja kykyä asettua toisen asemaan. Viha-puheeseen ja rasismiin on puututtava sekä nopeasti

vaikuttavin toimin että tavoilla, jotka vaikuttavat ennaltaehkäisevästi kielteisten ilmiöiden syntyyn.

Väkivaltainen radikalisoituminen perustuu ajattelun, jossa ihmiset jaetaan meihin ja muihin, ja jossa väkivalta muita kohtaan on oikeutettua. Väkivaltaiset ääriliikkeet ja niiden jäsenet eivät tunnusta ihmisoi-keuksia eivätkä sitä, että kaikki ihmiset ovat yhden-vertaisia ja yhtä arvokkaita riippumatta taustasta, uskonnosta, henkilökohtaisista ominaisuuksista tai muista vastaavista tekijöistä. Radikalisoituneet tekijät ovat joskus niin vakuuttuneita toimintansa oikeu-tuksesta, että ovat valmiit uhraamaan henkensä teon yhteydessä. Rangaistuksen pelko ei välttämättä ehkäise väkivaltaista tekoa. On myös näyttöä siitä, että keskustelemalla mahdollisten tekojen seurauk-sista, voidaan niitä ennaltaehkäistä.

KATTAVAA SELITYSTÄ VÄKIVALTAISELLE RADIKALISOITUMISELLE EI OLE

Maantieteelliset konfliktit, syrjäytyminen, kokemus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta, identiteettikriisi ja muut henkilökohtaiset kriisit, väkivallan ihannointi tai pettymys demokratiaan voivat toimia ääriliikkeitä kohti työntävinä tekijöinä. Ryhmään kuulumisen tunne, valta, järjestys, sitoutuminen, lojaliteetti, seikkailunhalu, sankaruus tai ideologinen tehtävä voivat omalta osaltaan houkutella hakeutumaan väkivaltaisiin ääriliikkeisiin.

Yhtä kattavaa selitystä väkivaltaiseen ääriliikkeeseen liittymiselle ei ole löydetävissä. Suurin osa ihmisistä ei koskaan päädy tukemaan väkivaltaa, vaikka heidän lähtökohtansa olisivat haasteelliset. Toisaalta täysin tavanomaisista ja vauraistakin lähtökohdista tulevat henkilöt voivat kokea turhautumista yhteiskuntaan ja sen epäkohtiin ja päätyä käyttämään väkivaltaa muutoksen keinona. Näyttää kuitenkin siltä, että sosiaalisella integraatiolla on suuri merkitys ääriliikkeiden ja väkivaltaisen radikalisoitumisen torjunnassa. Syrjäytyneet, vaille ääntä jätetyt lapset ja nuoret ovat alttiimpia rekrytoijien lupauksille kuin muut. Siksi Suomessakin tulisi kiinnittää entistä enemmän ja aikaisemmin, jo varhaiskasvatuksesta lähtien,

*Väkivaltaisen
radikalisoitumisen ja
ekstremismin ennaltaehkäisy
ja siihen puuttuminen on
koko yhteiskunnan yhteinen
asia ja koskee osaltaan myös
varhaiskasvatusta.*

huomiota syrjäytymisen vastaisiin toimenpiteisiin sekä maahanmuuttajien että pääväestön joukossa.

Länsimaissa syrjinnän, rasismien tai ulkopuolisuuden kokemukset edistävät lasten ja nuorten alttiutta ääriliikkeiden viesteille, ideologioille ja vaikutteille. Ääriliike saattaa olla ensimmäinen yhteisö, jossa lapsi ja nuori kokee saavansa hyväksyntää ja arvostusta. Ulkopuolisuuden tunne, työttömyys, koulun käynnin keskeyttäminen tai opiskelupohjan puuttuminen kokonaan luovat kasvualustaa radikalisoitumiselle. Maahanmuuttajien osalta painottuvat lisäksi kotoutumisen onnistuminen ja kielitaito. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus ruokkii ilmiötä.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen tunnusmerkit

Samaan aikaan, kun väkivaltainen radikalisoituminen on aiheena todella ajankohtainen, tietoisuus siitä on vähäistä. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen on koko yhteiskunnan yhteinen asia. Ennaltaehkäisy ja puuttuminen koskee osaltaan myös varhaiskasvatusta.

Merkkejä väkivaltaisesta radikalisoitumisesta voivat olla esimerkiksi kaveripiiriin muutos, muutokset elämäntavassa ja vapaa-ajan vietossa, mielipiteiden jyrkkeneminen sekä epätavallinen kiinnostus ja vahvat mielipiteet tietyistä aiheista. Yksittäiset merkit eivät vielä itsessään ole välttämättä syy

huolestua vaan tärkeämpää on tarkastella, millainen rooli niillä on yksilön elämän vaiheissa ja suhteessa toisiinsa.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen osalta ei ole olemassa kattavaa tunnusmerkistöä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tunnistaa huolta herättävät muutokset esimerkiksi lasten tai huoltajan käytöksessä tai puheissa. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen järjestäjän kanssa on sovittu toimintamalli, miten toimitaan, jos havaitaan väkivaltaisen radikalisoitumisen piirteitä. On myös hyvä muistaa, että moneen asiaan saa selkeyttä kysymällä asiasta suoraan henkilöltä itseltään.

Esiopetusikäisten ja varhaiskasvatusikäisten lasten kohdalla moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu. Luottamuksellinen yhteistyö ja ilmapiiri tuen hakemiseksi edellyttävät, että huoltajat otetaan mukaan tähän yhteistyöhön mahdollisimman varhain. Huoltajien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksessa tehtävästä yhteistyöstä eri viranomaisten kanssa. Mikäli lapsen huoltajat ovat vastikään muuttaneet Suomeen tai ovat maahanmuuttajataustaisia, on hyvä tiedostaa, että lähtömaassa saattaa esiintyä korruptiota ja viranomaisiin ei ole totuttu luottamaan.

VÄKIVALTAISEN RADIKALISOITUMISEN ENNALTAEHKÄISY

Suomessa tavoitteena on, että aina kun yhteisössä herää huoli henkilön radikalisoitumisesta, löytyy taho, joka ottaa asian hoitaakseen. Tarkoitus on, että osaisimme toimia kuten onnettomuustilanteissa: kun näemme ihmisen kaatuvan kadulla, tarkistamme tilanteen ja teemme voitavamme, mutta kutsumme tarvittaessa ambulanssin. Emme itse lähde diagnosoimaan tai korjaamaan mahdollisia vammoja, vaan reagoimme hälyttämällä ammattilaiset apuun.

Varhaiskasvatuksessa on hyvä muistaa esimiehen vastuu. Apuna voivat olla myös varhaiskasvatuksen erityisopettajat, neuvola ja lastensuojelu, jotka arvioivat tilanteen ja ovat tarvittaessa yhteydessä poliisiin. Poliisi huolehtii siitä, että henkilö ohjataan tarvittaessa kunnan tai järjestöjen palvelujen piiriin. Tärkeätä on, että paikallisesti tiedetään, mihin otetaan yhteyttä, ja toimitaan, kuten on sovittu.

Lasten kohdalla on myös tärkeää muistaa, että heitä ei voi pitää vastuullisina huoltajiensa toimista tai ajatusmaailmasta. Esimerkiksi terroristiseen toimintaan osallistuneen huoltajan lapsi tai taistelualueella oleskellut lapsi ei ole voinut valita olosuhteitaan.

Ennaltaehkäisy on aina tehokkaampaa kuin seurausten korjaaminen.

Ennaltaehkäiseviä toimia

Väkivaltaista radikalisoitumista ja ekstremismia voidaan parhaiten torjua ennaltaehkäisevällä työllä. Ennaltaehkäisy on aina tehokkaampaa kuin seurausten korjaaminen. Ennaltaehkäisy lisää ihmisten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta sekä vähentää eri väestöryhmien välistä vastakkainasettelua ja yhteiskunnan polarisaatiota.

Väkivaltainen radikalisoituminen ei ole ainoastaan Suomen, Pohjoismaiden tai Euroopan haaste, vaan se koskettaa koko maailmaa. Ääriajattelu myös muuttaa jatkuvasti muotoaan. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyä tehdään paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Suomi osallistuu aktiivisesti myös kansainväliseen yhteistyöhön.

Väkivaltaisen ekstremismin piirissä kasvaneiden lasten tulevaisuuden kannalta on erityisen tärkeää, että he eivät syrjäydy kasvun ja oppimisen polulta.

Kansainvälisen toiminnan kautta paitsi vaihdetaan tietoa eri maiden kokemuksista ja hyvistä käytännöistä, myös pohditaan yhteisesti sellaisia toimia, joilla väkivaltaista radikalisoitumista voidaan eri tavoin ennaltaehkäistä.

Sisäasiainministeriö koordinoi Suomessa valtakunnallisesti tehtävää työtä kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman avulla. Ohjelma on valmisteltu laajassa yhteistyössä viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen edustajien kanssa. Kansallinen toimenpideohjelma toteuttaa niitä kansainvälisiä tavoitteita, jotka on asetettu Euroopan unionissa ja YK:ssa. Myös pohjoismaisessa yhteistyössä kehitetään tutkimusta ja käytännön toimia väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisemiseksi.

Kansallisen toimenpideohjelman kohderyhmänä ovat ryhmät ja yksilöt, jotka ovat vaarassa radikalisoitua. Tavoitteena on varmistaa, että joka puolella Suomea on valmiudet ja pysyvät rakenteet ehkäistä ennakolta väkivaltaista radikalisoitumista ja ekstremismia. Eri-tyisesti halutaan vahvistaa lasten kykyä suojautua väkivaltaan yllyttäviltä viesteiltä ja vaikuttamiselta.

Suomessa muun muassa poliisi, opettajat, varhaiskasvatuksen muu henkilöstö, sosiaalityöntekijät, terveysalan ammattilaiset, nuorisotyöntekijät, järjestöt sekä uskonnolliset ja muut yhteisöt tekevät väkivaltaista radikalisoitumista ennaltaehkäisevää työtä ruohonjuuritasolla.

Varhaiskasvatuksen piirissä on lapsia, joiden huoltajat kannattavat jotain väkivaltaista ekstremististä ideologiaa. Samalla huoltajat siirtävät mahdollisesti arvoja sekä asenteita lapsiinsa suhteessa esimerkiksi kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen, etnisiin tai uskonnollisiin ryhmiin tai seksuaalivähemmistöihin. Väkivaltaisen ekstremismin piirissä kasvaneiden lasten tulevaisuuden kannalta on erityisen tärkeää, että he eivät syrjäydy kasvun ja oppimisen polulta.

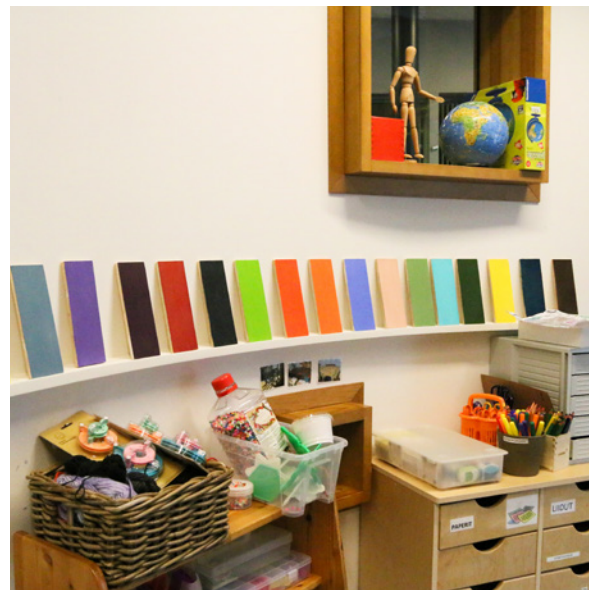
On tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö ymmärtää konfliktialueella oleskelleiden perheiden ja lasten tilanteen ja osaavat toimia näiden lasten kohdalla esimerkiksi silloin, kun he oireilevat eri tavoin. Osa lapsista ja huoltajista voi olla pahasti traumatisoituneita ja siitä syystä saattavat oireilla esimerkiksi uhkaavalla käytöksellä tai väkivallalla. Miesten lisäksi myös naiset ovat usein aktiivisesti tukeneet terroristista toimintaa. Lapsiin on kohdistettu väkivaltaista propagandaa ja indoktrinaatiota, jonka mukaisesti

väkivaltaan kannustavia oppeja ja käsityksiä on iskos-
tettu lasten mieleen. Pojat ovat voineet saada taiste-
lukoulutusta hyvin nuoresta iästä alkaen ja tyttöjen
on katsottu jo esimerkiksi yhdeksänvuotiaana olevan
valmiita avioliittoon.

Varhaiskasvatuksen merkitys ennaltaehkäisevässä työssä

Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhden-
vertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä
palvelu. Neuvolan ohella varhaiskasvatus on kes-
keisessä asemassa väkivaltaisen radikalisoitumisen
ennaltaehkäisyssä useasta syystä. Varhaiskasva-
tuksessa kohdataan lasten huoltajia päivittäin ja
tehdään heidän kanssaan tiivistä yhteistyötä, joka tuo
lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Suora
puheeksi ottaminen auttaa rakentamaan henkilöstön
ja perheen suhdetta arvailujen sijasta avoimuuteen.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, sen arvo-
perusta, työtavat, tavoitteet ja sisällöt luovat luon-
nollisen lähtökohdan vähentää myös väkivaltaisen
ekstremismin syntymisen riskejä.

*Varhaiskasvatuksen
tehtävänä on suojella ja
edistää lasten oikeutta
hyvään ja turvalliseen
lapsuuteen.*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) arvoperusta ohjaa varhaiskasvatuksen kaikkea toimintaa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Tavoitteena on, että jokainen lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi juuri sellaisena kuin hän on. Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan ilmaisemaan itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan. Henkilöstön tehtävänä on luoda kaikkia kunnioittava ilmapiiri, jotta lapsi kokee, että häntä kuunnellaan. Lapselle on tärkeintä, että läsnä on luotettava aikuinen, jolle voi kertoa tai ilmaista asioita. Pienet lapset ilmaisevat usein paitsi sanoin, myös muilla ilmaisukeinoilla ajatuksiaan, huoliaan ja kotona esiin tulleita asioita.

Henkilöstön tehtävänä on ohjata lapsia ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä tukea lapsia ihmisenä kasvamisessa. Ihmiseksi kasvamiseen liittyy toisten huomioon ottaminen, ystävällisyys, reiluus ja kyky iloita omasta ja muiden puolesta sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein ja oikeudenmukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden Minä ja meidän yhteisömmme -oppimisen alueen tavoitteiden ja sisältöjen käsittely on tärkeää.

Hyvä itsetunto, yhteisöön kuulumisen tunne ja kokemus aidoista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista suojaavat lasta syrjäytymiseltä. Varhaiskasvatuksessa henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Samalla luodaan perustaa demokraattisille arvoille, kuten yhdenvertaisuudelle, tasa-arvolle sekä kulttuuriseen ja kielelliseen moninaisuuteen liittyvälle osaamiselle.

Lapsen ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Ne muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Kasvatuksen ja opetuksen avulla lapsia ohjataan muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja. Varhaiskasvatuksessa lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan, mutta harjoitellaan myös taitoa kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä.

Lasten kanssa on tärkeää keskustella eettisistä ja moraalisisista kysymyksistä, kuten hyvästä ja pahasta, ystävyydestä, oikean ja väärän erottamisesta, oikeudenmukaisuudesta tai pelon, surun ja ilon aiheista. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi.

Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita, kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Kaiken oppimisen ja kasvamisen perustana on turvallisuuden tunne. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on lapsille sallittua. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä.

Varhaiskasvatuksessa opettajilla on vapaus valita työskentelymateriaalinsa ja -menetelmänsä. Useat ihmisoikeus- ja rauhankasvatusjärjestöt sekä medialukutaitoa kehittävät järjestöt ovat tuottaneet henkilökunnan käyttöön tukimateriaalia, joka liittyy esimerkiksi konfliktien ratkaisemiseen, rauhasa elämiseen, empatiakyvyn edistämiseen sekä kriittiseen medialukutaitoon.

Lasten ja perheiden tukeminen on tärkeää

Väkivaltainen radikalisoituminen ja ekstremismi eivät ole uusia ilmiöitä Suomessa. Kautta aikojen Suomessa on esiintynyt ekstremististä toimintaa, jolla on pyritty muuttamaan yhteiskuntaa väkivaltaisoin keinoin. Väkivaltainen ekstremismi ilmiönä on noussut erityisen vahvasti esille mediassa 9/11 iskujen jälkeen ja se on herättänyt voimakasta yhteiskunnallista keskustelua ja aiheuttanut pelkoa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi kokea, että aiheesta on epämukava ja vaikea puhua. Heiltä puuttuu ilmiöihin liittyvää oikeata tietoa, kokemusta ja hyviä käytänteitä. Aina ei myöskään ole selvää, miten ääriajatuksiin viittaaviin kommentteihin tulisi reagoida ja vastata. Henkilöstö saattaa kokea epävarmuutta siitä, milloin jonkun lapsen tai huoltajan osalta olisi syytä ottaa yhteyttä esimerkiksi poliisiin tai lastensuojeluun. Lastensuojelun toimintatapoja on myös hyvä

On hyvä huomioda, ettei ketään leimata ja ettei väärinymmärryksiä tai ylitulkintoja pääse syntymään.

avata lapsen huoltajalle. Huoltajalla saattaa olla virheellistä tietoa siitä, että lastensuojelun mukaan ottaminen johtaisi aina esimerkiksi lapsen huostaanottoon. On hyvä huomioida, ettei ketään leimata ja ettei väärinymmärryksiä tai ylitulkintoja pääse syntymään.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee tiedon lapsista, jotka ovat oleskelleet esimerkiksi taistelualueella, jotta he osaavat tukea näitä lapsia asianmukaisella tavalla. Työyhteisössä on hyvä pohtia yhdessä, miten lasta tuetaan, kun hän on altistunut väkivaltaiselle ekstreemismille. Lapsi haluaa olla lojaali vanhemmilleen, joten henkilöstön sensitiivinen suhtautuminen ja puhetapa ovat asian käsittelyssä tärkeitä. Lapsi tarvitsee aikaa, mahdollisuuden ja paljon tukea normaaliin arkielämään sopeutumisessa. Hän tarvitsee myös ryhmään kuulumisen ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan keinoja, joilla näissä tilanteissa vähennetään lapsen ulkopuolisuuden tunnetta ja voidaan vaikuttaa lapsen ajatusmaailman sekä käyttäytymisen mahdollisiin väkivaltaisiin piirteisiin.

Päiväkodeille ja perhepäivähoitoon tulee tarjota riittävästi tietoa väkivaltaisesta radikalisoitumisesta ja ekstreemismistä. Uusien haasteiden edessä henkilöstö tarvitsee tukea ja välineitä hankalien

ja kiistaa herättävien keskusteluiden käymiseksi lapsen huoltajien kanssa myös ääriajatuksiin liittyen. Merkityksellistä on, että lapsi kokee olonsa turvallisiksi ja hyväksytyksi ympäristössään. Lapsen tulee voida esittää ajatuksiaan vapaasti, ilman että aikuiset provosoituvat tai kokevat tilanteessa epävarmuutta. Lapsi, joka oireilee tai herättää huolta, tulee kaikin tavoin pitää mukana yhteisön jäsenenä eikä esimerkiksi sulkea uhkana yhteisöstä pois. Sen sijaan lasta tuetaan ilmaisemaan itseään rakentavilla tavoilla. Vuorovaikutuksen varhaiskasvatuksessa tulee olla avointa, ei tuomitsevaa. Sen tulee perustua rehellisyyteen, empatiaan ja luottamukseen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee ymmärrystä eri käsitteistä, tietoa radikalisoitumisen mahdollisista merkeistä ja syistä sekä median ja sosiaalisen median vaikutuksesta. Henkilöstöllä tulee ennen kaikkea olla käytännön työkaluja ja varmuus keskustelujen käymiseen lasten kanssa myös kiistaa herättävistä aiheista. Lapsi haluaa tuntea, että häntä kuunnellaan, ymmärretään ja tuetaan. Pienen lapsen on saatava tuntea olonsa mahdollisimman turvallisiksi aiempien mahdollisesti uhkaavien tunnetilojen sijaan.

Keskustelun merkitys

Yhteiskuntamme ja maailmamme nykyiset ja tulevat haasteet heijastuvat myös lapsiin ja nuoriin. Esimerkiksi ilmastonmuutos tulee luultavasti kasvattamaan Suomeen tulevien pakolaisten määrää. Luottamus ja kansalaisten keskinäinen kunnioitus sekä niitä ylläpitävät instituutiot ovat olleet Suomen hyvinvoinnin perustekijöitä. Nykyinen Suomi on rakennettu yhteistyöllä. Yhdessä tekeminen on vahvuutemme, jolla voimme torjua ongelmat. Tästä voimme olla ylpeitä. Jos varhaiskasvatuksen työyhteisöissä keskustellaan rakentavasti esimerkiksi maahanmuutosta ja siihen liittyvistä asioista, on mahdollista kehittää pedagogista keskustelua ja ymmärrystä sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuvaa toimintakulttuuria. Varhaiskasvatuksen työyhteisössä kehitetään jatkuvasti rakenteita ammatillisen keskustelukäytänteiden varmistamiseksi.

Maailmassa on käynnissä useita vaikeita konflikteja, jotka aiheuttavat kärsimyksiä ja joilla on pakolaisuuden ja terrorismin kaltaisia kauaskantoisia seurauksia. Konflikteja, kärsimystä ja niiden seurauksia ei voi jättää huomioimatta myöskään varhaiskasva-

tuksessa. On tärkeää, että lapset oppivat ymmärtämään erilaisuutta ja samanlaisuutta sekä ennen kaikkea elämään rauhassa yhdessä toinen toistaan kunnioittaen. Lasten tulee varhaiskasvatuksessa saada henkilöstöltä myönteinen malli moninaisuuden suhtautumisessa. Henkilöstön ammatillinen työote, asennoituminen ja toimintatavat, ovat tärkeitä tekijöitä lasten turvallisuuden tunteen säilymisessä, kun käsitellään väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ja ekstremismiin liittyviä kysymyksiä.

Kuva: Niina Rodionoff

ÄLÄ ANNA PELOLLE VALTAA

Terrorismin herättämä pelko on terroristien tavoite. Pelokkaat ihmiset toimivat eri tavoin kuin ihmiset, jotka luottavat kanssaihmiisiinsä ja tuntevat olonsa turvalliseksi. Pelko herättää tarpeen löytää syyllisiä. Pelko lisää polarisaatiota ja tarvetta jakaa ihmiset meihin ja muihin. Pelko lisää pelkoa ja vaikuttaa yhteiskuntaan laajasti.

Terrorismiin liittyvää pelkoa on vaikea hallita tosiasioilla. Uhrilukujen vertailu ei helpota, vaan saattaa lisätä epäilystä siitä, että pelkoa ja turvattomuutta ei oteta vakavasti. Esimerkiksi tapaturmissa kuolee vuosittain noin 2 500 ihmistä ja suuri osa tapaturmista tapahtuu kotona tai muuten tutussa ympäristössä. Tästä huolimatta tapaturmat eivät herätä ihmisissä pelkoa. Myöskään mediassa ei kerrota näyttäviä ja dramaattisia tarinoita vakavista tapaturmista, joita voi tapahtua kenelle tahansa.

***On hyvä tiedostaa, että
puhumatta tai asioiden
käsittelemättä jättäminen
saattaa lietsoa lapsen
mielessä tarpeetonta pelkoa.***

Koska lähes jokainen lapsi tulee todistaneeksi erilaisia kansallisia ja kansainvälisiä kriisejä, konflikteja tai terrori-iskuja vähintään median kautta, on tärkeää, että niihin liittyviä tosiasioita käsitellään turvallisessa ympäristössä. Terrorismin herättämä pelko uppoaa syvälle perusturvallisuutemme ja heikentää tunnetta siitä, että voimme hallita omaa elämäämme.

Vaikka terrorismista keskusteleminen voi tuntua hankalalta, niin on syytä tiedostaa, että puhumatta tai asioiden käsittelemättä jättäminen saattaa lietsoa lapsen mielessä tarpeetonta pelkoa. Mikäli lapset eivät saa tukea aiheiden totuudenmukaiseen käsittelyyn, on vaarana, että heidän ymmärryksensä kehittyvät sirpaleiseksi, ja he saattavat sisällyttää mukaan omaa tulkintaansa siitä, mitä tilanteessa olisi voinut tapahtua tai mitä he mielikuvittelevat siinä tapahtuneen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa 9/11 iskujen jälkeen todettiin useiden pikkulasten kuvitelleen kaksoistorneihin lentäneen lukuisia lentokoneita, sillä kuvaa törmäyksistä näytettiin eri medioissa toistuvasti.

Aikuisten tehtävänä on asettaa tapahtumat oikeisiin mittasuhteisiin ja auttaa lasta ymmärtämään järkeviä tapahtumia lapsen kehitystasolle sopivalla

LISÄÄ AIHEESTA

Opetushallituksen sivuille on koottu ajankohtaista taustatietoa väkivaltaisesta radikalisoitumisesta, tietoa sen ennaltaehkäisemisestä sekä erilaisia aineistoja.

Opetushallitus on julkaissut oppilaitosten tueksi oppaan Rakentavaa vuorovaikutusta, jota voi käyttää myös varhaiskasvatuksessa. Näiden lisäksi on käännetty suomen ja ruotsin kielelle kaksi Euroopan neuvoston aihepiiriin liittyvää aineistoa. Verkkosi-

vuilla on myös linkkejä käynnissä oleviin henkilöstön täydennyskoulutushankkeisiin sekä kansainvälisiin projektirahoituskanaviin.

Kansainvälisistä yhteistyötahoista muun muassa Euroopan neuvosto, UNESCO ja Pohjoismaiden ministerineuvosto ovat kehittäneet verkkopohjaista materiaalia. Runsaasti esimerkkejä eri maiden hyvistä käytänteistä löytyy RAN-verkoston (Radicalisation Awareness Network) sivuilta.

VERKKOAINEISTOT

Väkivaltaisen ekstremismin ehkäisy -materiaalit ja aineistot edu.fi -verkkopalvelussa

http://edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/ekstremismin_ehkaisy/

Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-154-1>

Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksessa 1/2018 tarkastellaan naisten ja lapsien tilannetta

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-221-0>

Toimenpiteitä koskien (palaajat ja perheet): Ehdotus viranomaisten yhteistyön järjestämiseksi toiminnassa taistelualueilta palaajien kanssa

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79561/Palaajat_raportti.pdf

Merkityksellinen Suomessa -ohjelma

<http://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-404-7>

Selvitys: Vihapuhe vaikuttaa uhrin turvallisuuden tunteeseen

https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvitys-vihapuhe-vaikuttaa-uhrin-turvallisuuden-tunteeseen

Against hate -projekti

<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM005:00/2018>

Mitä on vihapuhe? Yhdenvertaisuusvaltuutetun sivustot

<https://www.syrjinta.fi/vihapuhe>

JULKAISUT

Jamieson, A. & Flint, J. (2017) Talking about Terrorism: Responding to Children's Questions

Rakentavaa vuorovaikutusta. Opas demokraattisen osallisuuden

vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismin ennaltaehkäisyyn

http://www.oph.fi/julkaisut/2017/rakentavaa_vuorovaikutusta

Kiistanalaisia aiheita opettamassa (opas opettajille)

http://www.oph.fi/julkaisut/2017/kiistanalaisia_aiheita_opettamassa

Kiistoja hallinnoimassa (opas koulun käytänteisiin)

http://www.oph.fi/julkaisut/2017/kiistoja_hallinnoimassa

OTA YHTEYTTÄ:

Kati Costiander, kati.costiander@oph.fi

Maria Edel, maria.edel@oph.fi

Satu Elo, satu.elo@oph.fi

Opetushallitus

PL 380

(Hakaniemenranta 6)

00531 Helsinki

oph.fi